

ochrana velkými rybníky, povodně v letech 1890 a 2002 ale ukázaly i jejich slabiny a 100 let starý záměr Josefa Šusty rozdělit Rožmberk (oddělit menší průtočnou část Lužnice) bude opět aktuální po další opravdu velké povodni.

Třeboňsko v širším pojetí je zastoupené také krajinami se specifickou strukturou osídlení, pěkně může kontrastovat jižní Vitorazsko a severní Soběslavsko-Veselsko. Na první pohled mají tyto krajiny velmi obdobné přírodní podmínky reprezentované výskytem borů na písčích a mozaikou blatkových vrchovišť v rašelinových depresích, výrazně se však liší úrodností půd. Pokud srovnáme odlišný rozvoj sídel a úroveň architektury, nutně dojdeme k závěru, že na soběslavském selenském baroku má zásadní podíl především vnitrozemská poloha a historická těžba rašeliny na Borkovických blatech, zatímco příčinou zaostalosti Vitorazska je hraniční poloha, resp. rozptýlené osídlení smíšeného obyvatelstva (leccos napovídají i názvy obcí: Trpnouze, Hrdlořezy, Hraniče, Spáleníště, ale také Malý a Velký Londýn, Bosna, Paříž, New York apod., naznačující vystěhovaleckou vlnu). Až těžba přinesla z pohledu autorů kýžený pokrok.

„Stále se zde nic nedělo, protože se zde rozkládalo obrovské rašeliniště Červené blato a hluboké lesy“, a teprve jeho vysoušení „umožnilo vrchnosti rozdělit pozemky novým osadníkům“.

Problematický tak bude ze své podstaty i přírodovědcův pohled na industriální památky a krajiny. Trochu rozumím touze památkářů zachovat (tedy konzervovat) budoucím generacím skanzen surového realismu (socialistického, nezaměřovat se surrealismem), ale z kapitoly o nesplavném „splavném Labi“ si opravdu nejsem jist, kde je hranice mezi péčí o památku, jejím dotvořením a obnovou. Mimo chodem, kvůli jezu a elektrárně pod Střekovem vymizely na Labi přirozené migrující ryby, z nejzávažnějších jeseter, platýs, placcka, losos nebo úhoř. Zase se tak dostávám k přírodovědnému „fundamentalismu“. Zatímco zeď se dá se znalostí historických technik či praktik postavit víceméně z původních materiálů znovu, složitý fungující ekosystém zanikne. Jednou provždy, bez náhrady. Přírodovědcům bývá často vytýkáno příliš jednostranný pohled např. na zachování přestárých stromů a alejí, na pestrost lučních porostů a četnost jejich seče, na obnovu lesních porostů, na nechut

k okrasným a invazním druhům atd. Autoři v některých kapitolách recenzované knihy bohužel doložili totéž, jen z odvrácené strany. Krajinu máme pouze jednu a její přírodní, historické a kulturní dědictví sdílíme společně.

Přesto bych rád skončil recenzi pozitivně a vůči knize vstřícně. Katalog historických krajin je nepochybně dílem vysoké informační kvality, originality a poctivého přístupu autorského kolektivu. Je také nesporně cenný z hlediska ochrany krajinného rázu, zejména jeho historické a kulturní charakteristiky (přírodní pomějí, neboť jak plyne z výše uvedeného, nebyla pro autory prioritní). Dokonce bych napsal, že jde v tomto ohledu o zcela průlomovou publikaci, která může ukázat návod a kontext, v němž lze institut ochrany krajinného rázu, resp. jeho historických a kulturních atributů, používat v praxi.

Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., Průhonice 2020, 607 str. Neprodejná, bližší informace na www.vukoz.cz.

Jan Ptáček

Červený seznam stromů Madagaskaru

Madagaskar je domovem 11 262 známých druhů cévnatých rostlin, z nichž 3 118 jsou stromy, což činí z Madagaskaru 12. nejbohatší stát, co se týče rozmanitosti (diverzity) těchto dřevin. Organizace sdružující botanické zahrady po celém světě – Botanic Garden Conservation Institution (BGCI) vydala společně s dalšími subjekty Červený seznam stromů Madagaskaru (The Red List of Trees of Madagascar) a na konci března 2021 uspořádala on-line seminář věnovaný této problematice.

Pokud ještě zůstaneme u čísel a zaměříme se na endemity neboli organismy, které osídlují pouze určité omezené území, pak v rámci madagaskarských druhů cévnatých rostlin tato hodnota dosahuje 82 %. V rámci stromů je číslo mnohem vyšší a uvádí se až 93 % (2 904 druhů). Madagaskar mimo jiné hostí tři endemické čeledi, v nichž jsou zastoupeny dřeviny. Jde o *Sphaerosepalaceae*, *Sarcolaenaceae* a *Asteropeiaceae*. Pokud se budeme věnovat jen stromům, tak bohužel 63 % z nich (1 828 druhů) je zařazeno v kategoriích zranitelný (VU – vulnerable), ohrožený (EN – endangered) a kriticky ohrožený (CR – critically endangered) taxon. Primární hrozbou pro madagaskarské druhy stromů je těžba dřeva, rozšiřování zemědělské půdy, zvýšená frekvence požárů a výroba dřevěného uhlí. V průběhu 70 let zmizelo z ostrova 44 % lesních ploch a přes 600 druhů stromů se využívá jako zdroj stavebního dřeva. A nebude překvapením, že polovinu endemických rostlin člověk využívá pro nejrůznější účely.

Příkladem může být rod *Dalbergia* (*Dalbergia*) z čeledi bobovitých (*Fabaceae*), který poskytuje cenné dekorativní dřevo známé jako palisandr, vynikající svou tvrdostí, trvanlivostí i akustickými vlastnostmi. Až 36 % všech druhů *Dalbergií* roste na Madagaskaru. *Aloe suzannae* (žlutokapovitě – *Xanthorrhoeaceae*) je endemitem jihozápadní části ostrova a její populace zahrnuje méně než tisíc jedinců, a to z důvodu nadměrného sběru do sukulentních sbírek soukromých pěstitelů.

Přibližně 16 % druhů (285) ohrožených stromů Madagaskaru je uchováváno v kolekcích *ex situ* (mimo místo jejich přirozeného výskytu) – např. v semenných bankách, botanických zahradách nebo arboretech. A procento ohrožených stromů, které není takto chráněno, si jistě spočítáte sami. Mezi celosvětově nejčastěji pěstované madagaskarské endemity v botanických zahradách patří pachypodium madagaskarské (*Pachypodium lamerei*) z čeledi toješvovitých (*Apocynaceae*), bobovitá delonix královská (*Delonix regia*; dostala se na titulní stranu Červeného seznamu), *Alluaudia procera* (didierovité – *Didiereaceae*) a ravenala madagaskarská (*Ravenala madagascariensis*, strelíciovitě – *Strelitziaceae*). Tyto čtyři rostliny patří mezi málo dotčené druhy (LC – least concern).

Botanické zahrady v České republice se podílejí na uchovávaní cenných sbírek madagaskarských rostlin. Minulý rok v červenci jsme měli v Botanické zahradě Teplice skupinu nadšených studentů pod vedením Jense Webera z německého uskupení

Grüne Liga, které se kromě environmentálních aktivit v Krušnohoří podílí na projektech spojených s obnovou lesů na Madagaskaru a vzděláváním místních obyvatel v ochraně přírody. Studenti v rámci projektového týdne navštívili BZ Teplice a zúčastnili se prohlídky zaměřené na madagaskarskou flóru. Poté řešili nejrůznější úkoly a přiřazovali fotografie rostlin, které spatřili v našich sklenicích, na mapu ostrova. Naplnilo se tak poslání botanických zahrad – uchovávaní cenných sbírek rostlin a vzdělávání veřejnosti v botanice a ochraně přírody.

Více informací a odkaz na Červený seznam lze nalézt na stránkách BGCI <https://www.bgci.org/resources/bgci-tools-and-resources/the-red-list-of-trees-of-madagascar/>.